

Występowanie bernikli białolicej *Branta leucopsis* w Wielkopolsce w latach 1997–2015

Przemysław Wylegała, Bartosz Krąkowski

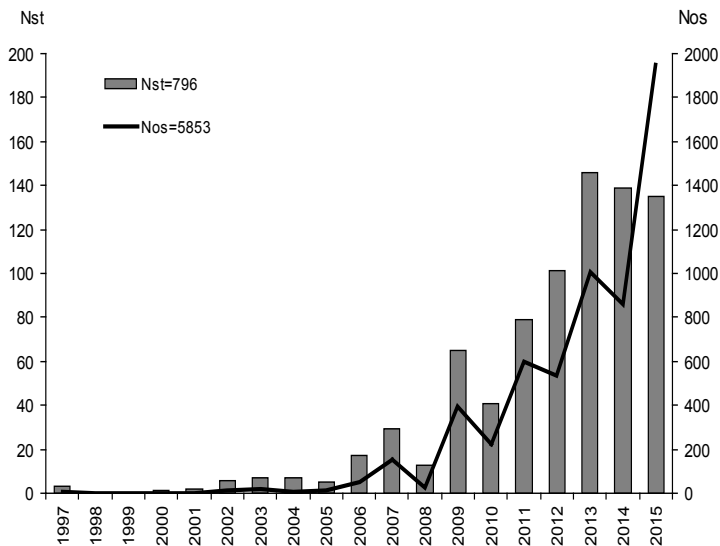
Areał lęgowy bernikli białolicej *Branta leucopsis* w Europie obejmuje północną część kontynentu, przy czym ma on charakter wyspowy (BirdLife International 2015). Liczebność populacji lęgowej w Europie w latach 2008–2014 oszacowano na 196 000–247 000 par, z czego zdecydowana większość gniazduje w Rosji, głównie na archipelagu Nowa Ziemia (130 000–160 000 par). Znaczące populacje występują też w mniejszej odległości od Polski: w Holandii (8 900–25 500 par), Finlandii (3 800–5 000 par), Szwecji (3 500–4 900 par) i Danii (2 000 par). Populacja zimująca w Europie szacowana jest na 633 000–804 000 os., w tym 386 000–549 000 os. w Holandii i 125 000 os. w Niemczech (BirdLife International 2015). Na zimowiskach gatunek ten preferuje łąki i pastwiska oraz wybrzeża morskie, choć coraz większe znaczenie mają dla niej grunty orne (Scott & Rose 1996).

W całym zasięgu występowania gatunek ten wykazuje silny wzrost liczebności (BirdLife International 2015). Najsilniejszy wzrost nastąpił w Holandii, gdzie w latach 1980–2012 liczba par lęgowych wzrosła prawie 600-krotnie (BirdLife International 2015). Efektem silnego wzrostu liczebności w Europie są coraz częstsze obserwacje bernikli białolicej w czasie migracji i zimowania w Polsce, gdzie dopiero od lat 1970. zaczęła pojawiać się corocznie (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Celem niniejszej pracy jest podsumowanie wiedzy o występowaniu tego gatunku w Wielkopolsce w latach 1997–2015. Podsumowanie informacji o występowaniu tego gatunku w regionie do roku 1996 przedstawiono w monografii faunistycznej Wielkopolski (Bednorz et al. 2000).

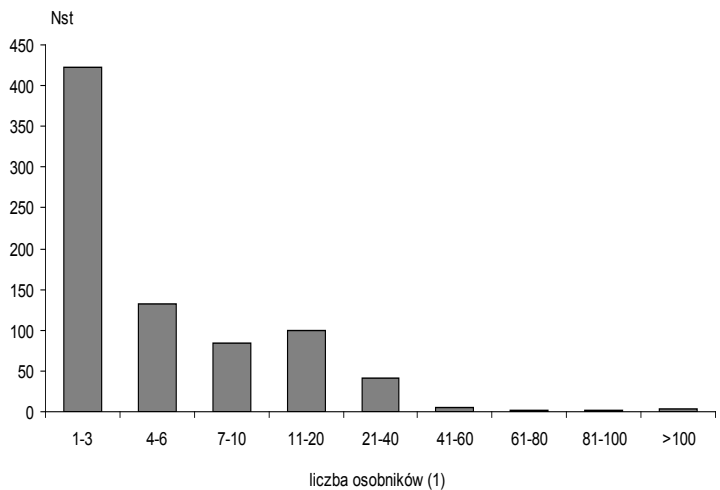
Większość obserwacji bernikli białolicej (563 rekordy) wykorzystanych w niniejszej pracy pochodzi z Wielkopolskiej Kartoteki Ornitologicznej (wko.eko.org.pl). Wykorzystano w niej także dane zawarte w kartotece Leszczyńskiej Grup Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków (za zgodą administratora) (otop-leszno.eko.org.pl), obserwacje zamieszczone na Forum Przyroda (forum.przyroda.org), dane publikowane (Żurawlew & Radziszewski 2012, 2013a, 2013b, 2014), niepublikowane dane autorów oraz udostępnione przez wielkopolskich ornitologów. Ujęto również dane zebrane przy okazji Monitoringu Noclegowisk Gęsi będącego częścią Programu Monitoringu Ptaków realizowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (monitoring-ptakow.gios.gov.pl). W analizie materiału przyjęto następujący podział na okresy fenologiczne – wiosna (II²–V), lato (VI–VIII), jesień (IX–XII²) i zima (XII³–II¹).

W latach 1997–2015 bernikle białolice odnotowano 796 razy (5 851 os.), przy czym liczba stwierdzeń systematycznie rosła. W latach 1997–2005 gatunek ten obserwowano do 5 razy w ciągu roku (Nst.=31, Nos.=61). Liczniej bernikla białolica zaczęła pojawiać się począwszy od roku 2006 (Nst.=765, Nos.=5 784). Od roku 2010 liczba obserwacji przekraczała 100 rocznie (ryc. 1). Wiosną w roku 2015 nastąpił intensywniejszy niż zazwyczaj nalot tego gatunku. Odnotowano wówczas 1887 os., podczas gdy w okresach wiosennych w latach 2012–2014 widziano odpowiednio 382, 906 i 752 os.

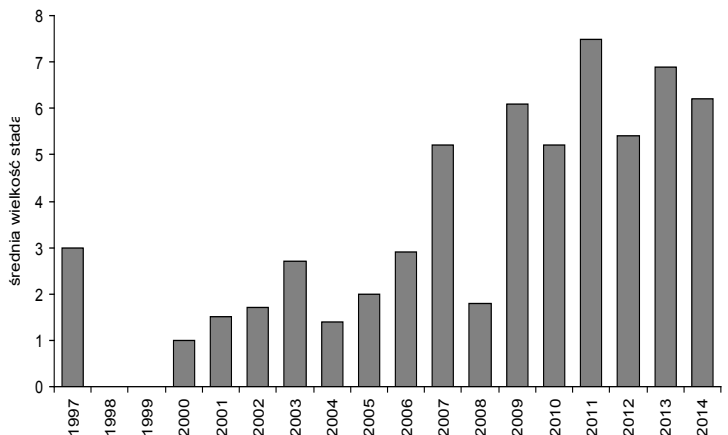
Ryc. 1. Rozkład stwierdzeń (Nst) i liczby osobników (Nos) bernikli białolicy w Wielkopolsce w latach 1997–2015

Fig. 1. Distribution of records (Nst) and number of individuals (Nos) of Barnacle Goose in Wielkopolska during the period 1997–2015

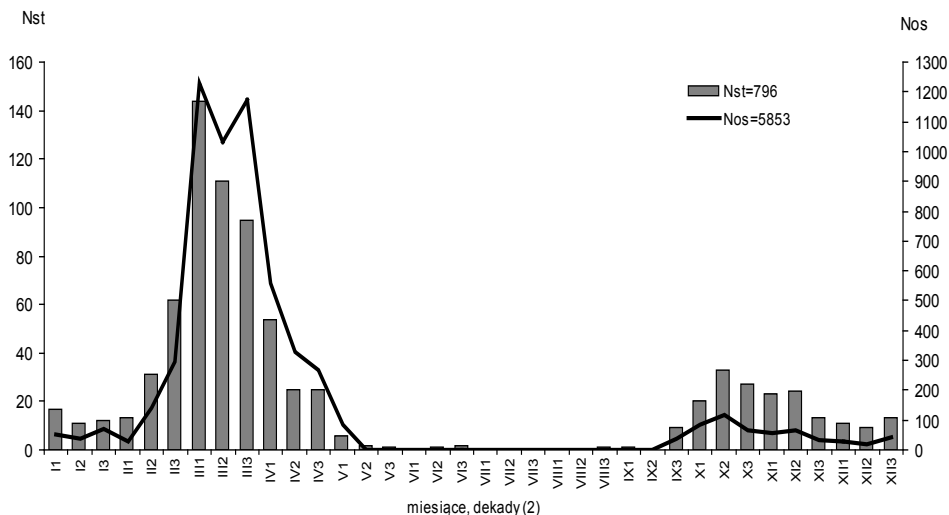
Ryc. 2. Rozkład wielkości stad bernikli białolicy w Wielkopolsce w latach 1997–2015

Fig. 2. Distribution of the size of flocks of Barnacle Geese in Wielkopolska during the period 1997–2015

Ryc. 3. Zmiany średniej wielkości stad bernikli białolicy w Wielkopolsce w latach 1997–2014 (Nst=665, Nos=3906)

Fig. 3. Changes in the average size of flocks of Barnacle Geese in Wielkopolska during the period 1997–2014 (Nst=665, Nos=3906)

Ryc.4. Dekadowy rozkład stwierdzeń bernikli białoliciej w Wielkopolsce w latach 1997–2015
Fig. 4. Distribution of records of Barnacle Geese in Wielkopolska in ten-day increments during the period 1997–2015

Bernikla białolica obserwowana była najczęściej w dużych stadach gęsi zbożowych *Anser fabalis* i gęsi białoczelnych *A. albifrons* – w związku z tym jej rozmieszczenie w regionie zbliżone jest do występowania na tym terenie innych gatunków gęsi. Najczęściej obserwowano ją w dolinie Noteci, gdzie w 110 spotkaniach (14% wszystkich obserwacji) odnotowano łącznie 877 osobników (15%). Licznie obserwowana była także na zbiorniku Wonieść i w jego najbliższych okolicach – 51 stwierdzeń (6,4%) i 167 osobników (2,8%). Na uwagę zasługuje obserwacja 28 os. mała płochliwych tych bernikli zimujących nad Gwdą w Pile. Ptaki przebywały na terenach nadrzecznych w centrum miasta w okresie 13–21.02.2014 (A. Stanilewicz i inni, fot. 1).

Rozkład wielkości obserwowanych stad jest silnie prawoskośny z dominacją stad liczących do 3 osobników (ryc. 2). W tej kategorii odnotowano 53,0% obserwacji, ale tylko 11,9% osobników. Stada liczące powyżej 10 osobników stanowiły 19,6% stwierdzeń i 65,2% osobników. Odnotowano 4 obserwacje stad liczących powyżej 100 osobników, maksymalnie w dniu 7.03.2015 widziano około 200 os. w Czeszewie koło Gołańczy (A. Lange). Wielkość stad w latach 1997–2014 rosła osiągając w końcu tego okresu średnią wartość 6–7 osobników (ryc. 3); w analizie pominięto rok 2015, z którego wykorzystano dane tylko z okresu wiosennego. Średnia wielkość stad w okresie wiosennym była 3–krotnie większa (9,2 os.), niż w okresie jesiennym (3,0 os.) i zimą (3,5 os.).

Bernikla białolica regularnie obserwowana była od 3. dekady września do końca kwietnia. W okresie jesiennym wędrówka tego gatunku przebiegała bez wyraźnego szczytu liczebności (ryc. 4). Najliczniej w tym okresie obserwowano ją od połowy października do połowy listopada. W okresie zimowym liczebność pozostawała na stałym lecz niskim poziomie, a wzrost częstości spotkań obserwowano od połowy lutego. Szczyt liczebności następował w 1. dekadzie marca, przy czym wysoka liczebność bernikli utrzymywała się do końca tego miesiąca (ryc. 4). Dokonano 5 obserwacji 1–2 lotnych ptaków w okresie letnim, w tym 3 w czerwcu oraz po jednej w lipcu i sierpniu.

Fot. 1. Liczebność bernikli białolicyj w okresie migracji i zimowania w Wielkopolsce wzrosła w ostatnich latach kilkunastokrotnie (© Mateusz Matysiak) - *The numbers of Barnacle Geese during migration and wintering periods in the Wielkopolska region have increased a dozen times in recent*

Fot. 2. Stado 28 bernikli białolicych zimujących w centrum Piły w roku 2015 (© Damian Ostrowski) - *A flock of 28 Barnacle Geese wintering in the city center of Piła in 2015*

W Wielkopolsce przed rokiem 1997 bernikla białolica była bardzo nielicznym gatunkiem przelotnym. W aktualnych granicach regionu odnotowano 16 stwierdzeń w tym 13 po roku 1980 (Bednorz et al. 2000). Poza dwiema obserwacjami (2 i 26 osobników) notowano wyłącznie pojedyncze osobniki. Do roku 1997 zanotowano w Polsce 260 spotkań (około 1 300 os.) tego gatunku (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Zaobserwowany w Wielkopolsce dekadowy rozkład liczebności tego gatunku wskazuje, że najliczniej pojawia się on wiosną co nie jest spójne z danymi zebranymi w Polsce do roku 1997. Wykazano wówczas, że gatunek ten liczniej pojawia się w okresie migracji jesiennej, a wiosną pojawia się bez wyraźnego szczytu liczebności (Tomiałojć & Stawarczyk 2003).

Wzrost liczebności bernikli białolicy w Wielkopolsce ma zapewne związek nie tylko ze wzrostem populacji lęgowej w Europie, ale także ogólnym, wzrostem liczby gęsi zatrzymujących się w Polsce, zwłaszcza w okresie wiosennym (Wylegała & Krąkowski 2008, Ławicki et al. 2010, Neubauer et al. 2015). Większość dokładnie udokumentowanych obserwacji w Wielkopolsce wskazuje, że bernikle białolice obserwowane są prawie wyłącznie w stadach innych gatunków gęsi. Wzrost liczby obserwacji tego gatunku wynika z pewnością także z większego zainteresowania obserwatorów tą grupą ptaków, w tym regularnego i częstszego przeglądania stad gęsi z wykorzystaniem lepszego niż kiedyś sprzętu optycznego.

Analogiczny wzrost liczby stwierdzeń tego gatunku odnotowano na sąsiadującej z Wielkopolską Ziemi Lubuskiej. W latach 1990–2004 odnotowano tam 8 stwierdzeń (21 os.), w latach 2005–2009 – 76 stwierdzeń (196 os.), a w latach 2010–2014 – 76 stwierdzeń (359 os.) (Czechowski et al. 2004, 2010, P. Czechowski et al., dane niepubl.). Dane te nie uwzględniają rejonu Ujścia Warty, gdzie od kilku lat regularnie obserwowane są stada liczące do kilkuset osobników, wyjątkowo wiosną roku 2015 zanotowano nawet do ponad 1000 os. (M. Leszczyński, P. Czechowski, Z. Kajzer, dane niepubl.).

Summary: Occurrence of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in the Wielkopolska region in the years 1997–2015. During the period 1997–2015, Barnacle Geese were recorded in Wielkopolska 796 times (5,851 individuals). This species has started to appear more numerously since the beginning of 2006. Since 2010 the annual number of observations exceeded 100. The number of birds reached the peak level in the first ten days of March. During the period 1997–2014, the size of flocks has been increasing to reach an average of 6–7 individuals. The mean flock size during the spring period was 3 times bigger (9.2 individuals) than in the autumn period (3.0 individuals) and winter (3.5 individuals).

Literatura

- Bednorz J. Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- BirdLife International 2015. European Red List of Birds. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities (<http://www.birdlife.org/datazone/info/euroredlist>).
- Czechowski P., Bocheński M., Jędro G., Kajzer Z., Rubacha S., Sidelnik M., Wąsicki A. 2004. Rzadkie gatunki ptaków obserwowane w województwie lubuskim w latach 1990–2004. Not. Orn. 45: 241–252.
- Czechowski P., Bocheński M., Jędro G., Rubacha S., Wąsicki A. 2010. Rzadkie gatunki ptaków obserwowane w województwie lubuskim w latach 2005–2009. Przegl. Przyr. 21(3): 35–57
- Ławicki Ł., Wylegała P., Wuczyński A., Smyk B., Lenkiewicz W., Polakowski M., Kruszyk R., Rubacha S., Janiszewski T. 2012. Rozmieszczenie, charakterystyka i status ochronny noclegowisk gęsi w Polsce. Orn. Pol. 53: 23–38.

- Neubauer G., Meissner W., Chylarecki P., Chodkiewicz T., Sikora A., Pietrasz K., Cenian Z., Betleja J., Gaszewski K., Kajtoch Ł., Lenkiewicz W., Ławicki Ł., Rohde Z., Rubacha S., Smyk B., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P. 2015. Monitoring Ptaków Polski w latach 2013–2015. Biul. Monitoringu Przyr. 13: 1–92.
- Scott, D.A., Rose, P.M. 1996. Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia. Wetlands International, Wageningen, Netherlands.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Wylegała P., Krąkowski B. 2010. Liczebność i rozmieszczenie gęsi w czasie migracji i zimowania w Wielkopolsce w latach 2000–2009. Ornis Pol. 51: 107–116.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2012. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 1. Podsumowanie roku 2009. Ptaki Wielkop. 1: 177–201.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2013a. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 2. Podsumowanie roku 2010. Ptaki Wielkop. 2: 127–148.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2013b. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 3. Podsumowanie roku 2011. Ptaki Wielkop. 2: 152–176.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2014. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 4. Podsumowanie roku 2012. Ptaki Wielkop. 1: 151–178.

Przemysław Wylegała, Bartosz Krąkowski

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody SALAMANDRA
ul. Stolarska 7/3, 60–788 Poznań
przemo@salamandra.org.pl

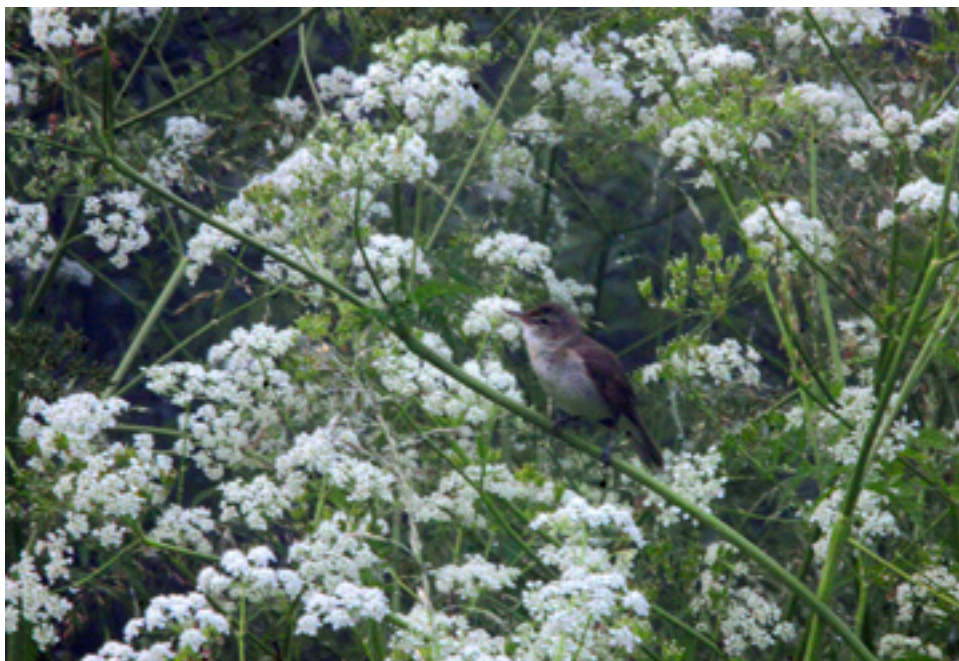

Nowe stwierdzenia zaroślówki *Acrocephalus dumetorum* w Wielkopolsce w roku 2015

Paweł Szymański, Damian Ostrowski, Sergiusz Niziński,
Sławomir Karpicki–Ignatowski

W czerwcu 2015 roku w Północnej Wielkopolsce wykonano nocne kontrole terenowe mające na celu wykrycie zaroślówki *Acrocephalus dumetorum*. Poszukiwania polegające na kilkuminutowych nasłuchach w godzinach 23:00–04:00, przeprowadzono w optymalnych pod względem siedliskowym dla gatunku fragmentach doliny Środkowej Noteci (Neubauer et al. 2009). Nie stosowano stymulacji głosowej.

Ogółem wykryto pięć śpiewających samców, a wszystkich stwierdzeń dokonano w okolicy Szamocina (pow. chodzieski). Pierwszego osobnika zlokalizowano 13.06 na skraju doliny w Lipiej Górze w pow. chodzieskim (S. Niziński, S. Karpicki–Ignatowski). Ptak śpiewał na obrzeżach wsi, w niewielkim zadrzewieniu olszy czarnej *Alnus glutinosa* z domieszką wierzby *Salix* sp. porośniętym gęstą roślinnością zielną, głównie pokrzywą *Urtica dioica* i trybulą leśną *Anthriscus sylvestris*. W tym samym miejscu obserwowany był kilkakrotnie i przebywał tam przynajmniej do 27.06. Kolejnego śpiewającego samca odnotowano 15.06 w okolicy Atanazy (pow. chodzieski), w gęstym zagajniku olszowym, w zarośniętym fragmencie łąk w dolinie rzeki (P. Szymański). Nocne kontrole przeprowadzone w tym miejscu w późniejszym okresie nie wykazały obecności tego osobnika. Dodatkowo, w następnych dniach w okolicach Szamocina odnaleziono trzy inne, aktywne głosowo samce zaroślówki (D. Ostrowski). Dwa z nich słyszano 21.06

Fot. 1. Zarosiłowka w dolinie Noteci koło Lipiej Góry, 13.06.2015 (© Sergiusz Niziński) - *Blyth's Reed Warbler in the Noteć River valley near the village of Lipia Góra, 13.06.2015*

we wsi Raczyn (pow. chodzieski). Ich terytoria zlokalizowane były w fragmentach zagajników olszowych przy cieku Margoninka, na zachodnim krańcu miejscowości. Trzeciego osobnika wykryto 27.06 na łąkach w pobliżu Białośliwia (pow. pilski), a jego obecność potwierdzono także kolejnej nocy. Wszystkie stwierdzenia zarosiłówek udokumentowano w postaci nagrań śpiewu, a dwóm samcom wykonano zdjęcia (fot. 1).

Areał lęgowy zarosiłowki to obszar środkowej Eurazji rozciągający się obecnie od Finlandii na zachodzie po jez. Bajkał na wschodzie. Jego południowe krańce sięgają Afganistanu i Iranu (BirdLife International 2004, del Hoyo et al. 2006). W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat obserwuje się znaczny wzrost liczby stwierdzeń gatunku na zachodnim krańcu jego występowania (Trnka 2004, Hudson & the Rarities Committee 2008, Slack 2009). Efektem trendu wzrostowego jest pojawienie się licznych i stabilnych populacji lęgowych w Szwecji, Finlandii, Estonii i na Łotwie, a także na Białorusi i Litwie (BirdLife International 2015). Najbardziej wysunięte na zachód przypadki gniazdowania zarosiłowki w Europie to łągi mieszane z łożówką *A. palustris* w Norwegii i Holandii (Hoyland et al. 2000, van Loon & Keijl 2001). Ekspansję gatunku w kierunku zachodnim można zauważyć również w Polsce. O ile zarosiłowka nadal najczęściej notowana jest w północno-wschodniej części kraju (Neubauer et al. 2009), gdzie w roku 2011 stwierdzono jej pierwszy lęg (Tumiel & Grygoruk 2011), to w ostatnich latach wzrosła liczba stwierdzeń w zachodniej Polsce. W Wielkopolsce do tej pory zarosiłowkę zanotowano dwa razy: 23.06.2008 słyszano samca w Charcicach w pow. międzychodzkiem (A. Wińiecki, Komisja Faunistyczna 2009), a 2.06.2014 obserwowano śpiewającego samca w krajobrazie rolniczym w okolicach Strykówka w pow. poznańskim (P. Szymański).

Liczba stwierdzonych śpiewających samców na stosunkowo niewielkim obszarze fragmentu Doliny Noteci w roku 2015 potwierdza proces rozszerzania się areału

występowania gatunku w kierunku zachodnim. W dużej mierze wynika to także ze zwiększonej wykrywalności gatunku. Wzmożona penetracja potencjalnych biotopów w nocy, a więc w okresie szczytu aktywności głosowej, połączona ze zwiększoną świadomością obserwatorów oraz znajomością śpiewu powoduje, że śpiewające samce notowane są coraz częściej (Neubauer et al. 2009). Mimo dużych fluktuacji liczebności charakteryzującej przynajmniej populację fińską (Lehtiniemi & Koskimies 2006), należy spodziewać się wzrostu liczby stwierdzeń tego gatunku w Wielkopolsce, nie łączyjąc przypadków lęgów.

Summary: New records of the Blyth's Reed Warbler *Acrocephalus dumetorum* in the Wielkopolska region in 2015. In 2015, five different singing males of the Blyth's Reed Warbler *Acrocephalus dumetorum* were recorded in the Noteć River Valley. The birds were found between 13th and 27th June, at night time, at the peak of their vocal activity, within a relatively small area in the district of Chodzież. All males occupied small and dense woodlots located within a river valley, with the Black Alder *Alnus glutinosa* being a dominant tree species. In addition, an increase in the breeding population of the Blyth's Reed Warbler in the western part of its range is discussed.

Literatura

- BirdLife International. 2004. Birds in Europe: population estimates, trends, and conservation status. BirdLife International, Cambridge, U.K.
- BirdLife International. 2015. Species factsheet: *Acrocephalus dumetorum*. Downloaded from <http://www.birdlife.org>.
- Hoyland B.O., Heggland H., Mjos A.T. 2000. Report on rare birds in Norway in 1996. By the Norwegian Rarities Committee (NSKF). Var Fuglefauna Suppl. 3: 4–24.
- del Hoyo J., Elliott A., Christie D. (eds.). 2006. Handbook of the Birds of the World. 11. Lynx Edicions, Barcelona.
- Hudson N. and the Rarities Committee 2008. Report on rare birds in Great Britain in 2008. British Birds 101: 516–577.
- Komisja Faunistyczna. 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Not. Orn. 50: 111–142.
- Lehtiniemi T., Koskimies P. 2006. The occurrence of threatened and rare bird species in Finland in 2004. Linnut 41: 28–35.
- van Loon A.J., Keijl G.O. 2001. Blyth's Reed Warbler at Nieuwegein in June–July 1998. Dutch Birding 23: 83–85.
- Neubauer G., Sikora A., Stawarczyk T. 2009. Występowanie, elementy ekologii i metody wykrywania zaroślowki *Acrocephalus dumetorum* w Polsce. Not. Orn. 50: 251–267.
- Slack R. 2009. Rare Birds Where and When: An Analysis of Status & Distribution in Britain and Ireland. 1. Rare Birds Books, York.
- Trnka A. 2004. Occurrence of the Blyth's Reed Warbler (*Acrocephalus dumetorum*) in Europe – is there an expansion to the west of its breeding range? Sylvia 40: 119–123.
- Tumiel T., Grygoruk G. 2011. Pierwsze stwierdzenie lęgu zaroślowki *Acrocephalus dumetorum* w Polsce. Orn. Pol. 52: 288–291.

Paweł Szymański

Zakład Ekologii Behavioralnej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
paweelszymanski@gmail.com

Dawid Ostrowski

Sokolec 8, 64–820 Szamocin
d.ostrowski@gmail.com

Sergiusz Niziński

ul. Działowa 25, 60–967 Poznań
sergioocd@hotmail.com

Sławomir Karpicki–Ignatowski

os. Rusa 118/2, 61–245 Poznań
heuglini@hotmail.com

Drugie stanowisko lęgowe pliszki cytrynowej *Motacilla citreola* w Wielkopolsce

Wojciech Plata, Maciej Lewandowski

W roku 2015 na łąkach w dolinie Noteci w pobliżu miejscowości Lipia Góra (pow. chodzieski, woj. wielkopolskie) stwierdzono gniazdowanie pliszki cytrynowej *Motacilla citreola*. Pierwsza obserwacja pojedynczego samca miała miejsce 9.05, a ponowna kontrola przeprowadzona 14.05 wykazała obecność pary tych ptaków. Następnie w dniu 21.05 skontrolowano nieskoszone łąki w promieniu kilkuset metrów od zlokalizowanego stanowiska. Wcześniej wykryta para kopulowała, a następnie widziano samicę wlatującą z materiałem na gniazdo w podstawę krzaczastej wierzby *Salix* sp. Ponadto obserwowano drugiego samotnego śpiewającego samca. Dnia 7.06 para ptaków niepokoiła się w pobliżu miejsca kopulacji, a podczas podchodzenia przez obserwatora spłoszona samica wylatywała, a następnie wracała w to samo miejsce na łące. Było ono oddalone o kilka metrów od wierzby, przy której widziana była wcześniej z materiałem na gniazdo. W odległości 250 m wykryto drugą parę, którą tworzył samiec obserwowany w dniu 21.05 – oba ptaki z tej pary intensywnie karmiły lądując w tym samym miejscu na łące. W odległości 200 metrów dalej obserwowano kolejnego samotnego samca, który nie wykazywał jednak żadnych zachowań lęgowych. W dniu 15.06 pierwsza z wykrytych par obserwowana była podczas noszenia pokarmu dla piskląt. Poza nią nie udało się wykryć pozostałych, odnotowanych wcześniej ptaków. Dopiero dnia 20.06, z odległości kilkuset metrów, obserwowano samotnego samca, którego jednak, ze względu na dużą odległość nie udało się przyporządkować do żadnego stanowiska. W tym czasie para ptaków nadal karmiła pisklęta, a 24.06 obserwowano ją około 100 m od gniazda podczas karmienia 2 podlotów.

W trakcie obserwacji wszystkie dorosłe ptaki i jeden z podlotów zostały sfotografowane. Ubarwienie głowy samców umożliwiło ich indywidualne rozróżnianie i ułatwiło interpretację obserwacji. Podczas kontroli nie poszukiwano gniazd z obawy przed porzuceniem lęgów przez ptaki i nieopatrzny zniszczeniem ich przez obserwatora. Dzięki obserwacji dorosłych ptaków karmiących pisklęta można jednak dość dokładnie opisać bezpośrednią okolicę gniazda. Miejsca gniazdowe znajdowały się na nieskoszonych łąkach w pobliżu rzeki, porośniętych głównie moczka trzcinowatą *Phalaris arundinacea*, niewielkimi płatami trzciny pospolitej *Phragmites australis* i pojedynczymi krzewami krzaczastych wierzb. W pobliżu znajdowały się liczne rowy melioracyjne o błotnistych brzegach i pozbawione roślinności wymokliska. Miejsca te pliszki cytrynowe wykorzystywały jako żerowiska. Obserwowane na omawianym stanowisku śpiewające samce pliszki cytrynowej często siadały w eksponowanych punktach

Fot. 1. Samica pliszki cytrynowej na stanowisku lęgowym koło Lipiej Góry, 24.06.2015 (© Wojciech Plata) - A female Citrine Wagtail in the breeding site near Lipia Góra, 24.06.2015

(krzewy, pojedyncze trzciny), co ułatwiało ich wykrycie nawet z bardzo dużej odległości. Wysiadująca samica opuszczała gniazdo, gdy obserwator zbliżył się na odległość około 30 metrów. Zaniepokojone ptaki siadały w pobliżu lub latały (intensywnie się odzywając) nad miejscem gniazdowym

Pierwsze stwierdzenie lęgów pliszki cytrynowej w Polsce miało miejsce w roku 1994 (Meissner & Skakuj 1997). Od tego czasu odnotowana została ona jako lęgowa w wielu miejscach w naszym kraju (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Jej liczebność na początku wieku 21. oszacowano na 25–50 par, a w latach 2008–2014 już na 100–200 par (Sikora et al. 2007, Chodkiewicz et al. 2015). W Wielkopolsce gniazdowanie gatunku stwierdzono dotychczas dwukrotnie – w latach 2009 i 2012 pojedyncze pary wykryto w dolinie Warty koło miejscowości Zawadka w pow. kolskim (Grzybek 2013). W obu przypadkach obserwowano jedynie samce z pokarmem lub woreczkiem kałowym, co nie pozwoliło wykluczyć lęgów mieszanych z pliszką żółtą *Motacilla flava*. Stanowisko koło Lipiej Góry jest drugim wykrytym miejscem gniazdowania pliszki cytrynowej w Wielkopolsce.

Summary: The second breeding site of the Citrine Wagtail *Motacilla citreola* in the Wielkopolska region. In 2015, in the Noteć River Valley near the village of Lipia Góra (in the district of Chodzież, in northern Wielkopolska), two breeding pairs and a single male of the Citrine Wagtail were recorded. The birds were observed between 9th May and 24th June and their nesting territories were located in unmown meadows near the river, with dominating Reed Canary Grass *Phalaris arundinacea*, small patches of Common Reed *Phragmites australis* and scattered bushes of willows *Salix* sp. This is the second breeding site of this species in the region.

Literatura

Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Pol.* 56: 149–189.

- Grzybek J. 2013. Pliszka cytrynowa *Motacilla citreola* nowym gatunkiem lęgowym w Wielkopolsce. Ptaki Wielkop. 2: 125–126.
- Meissner W., Skakuj M. 1997. Pierwsze lęgi pliszki cytrynowej *Motacilla citreola* w Polsce oraz zmiany zasięgu arealu lęgowego tego gatunku w Europie. Not. Orn. 38: 51–60.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.

Wojciech Plata

ul. Chodzieska 7, 64–810 Kaczory
plataw@wp.pl

Maciej Lewandowski

ul. Książęca 12/1, 64–920 Piła
maciejnet6@gmail.com

Pierwszy przypadek gniazdowania pliszki górskiej *Motacilla cinerea* w Południowej Wielkopolsce po roku 1949

Robert Kaczmarek

Pliszka górska *Motacilla cinerea* jest w Polsce gatunkiem nielicznym, gniazdującym głównie w górach i na pogórzu oraz w północnej i zachodniej części kraju. (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Sikora & Mielczarek 2007). Jej liczebność w Polsce w latach 2008–2012 oceniono na 7 000–10 000 par (Chodkiewicz et al. 2015).

W Wielkopolsce pliszka górska uznawana jest za bardzo nieliczny gatunek lęgowy. Pierwsze jej lęgi w Wielkopolsce stwierdzono w roku 1935 w Ostrzeszowie i w roku 1949 w Gołuchowie, a następnie w roku 1958 na terenie Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu (Sokołowski 1958). W latach 1980. i 1990. jej liczebność oceniono na 40–45 par lęgowych, a jej lęgowiska znajdowały się głównie w północno-zachodniej Wielkopolsce – na Drawie i Gwdzie oraz nad ich dopływami (Bednorz et al. 2000). Obecnie jej regionalna liczebność jest nieznana. Na skutek zmiany granic Wielkopolskiego Regionu Ornitologicznego w roku 2013 większość lęgowisk znalazła się na obszarze Pomorskiego Regionu Ornitologicznego (www.wko.eko.org.pl). Nieliczne obserwacje zawarte w Wielkopolskiej Kartotece Ornitologicznej wskazują jednak, że liczebność tego gatunku wzrosła. Przykładowo na 29 km odcinku Głomi pomiędzy Krajenką a ujściem do Gwdy w roku 2014 stwierdzono 16 par (P. Wylegała, dane niepubl.).

W latach 2009 i 2010 oraz 2013–2015 stwierdzono gniazdowanie pliszki górskiej w Południowej Wielkopolsce. Stanowisko znajdowało się na skraju osady Moja Wola w gminie Sośnie, w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy” i zarazem Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000 Dolina Baryczy.

W roku 2009 stwierdzenia pierwszych lęgów w tym miejscu były poprzedzone obserwacją 1 samca w dniu 5.04 na strumieniu Młyńska Woda, na wysokości ul. Korczaka w Sośniach. W dniach 14 i 21.06 w okolicy mostu w Mojej Woli obserwowano zaniepokojoną parę pliszek górskich, a 5.07 samicę wylatującą z gniazda zawierającego 5 jaj. Gniazdo znajdowało się w niszy pionowej ściany przyczółku mostu.

W dniach 10–13.07 w gnieździe znajdowały się intensywnie karmione 4 pisklęta, a 19.07 gniazdo było już puste (pisklęta prawdopodobnie samodzielnie je opuściły), znaleziono w nim jedynie 1 niewyklute jajo. Dnia 28.07 słyszano głosy pliszek górskich w pobliżu gniazda.

W dniu 4.07.2010 w tym samym miejscu obserwowano parę dorosłych pliszek górskich z pokarmem. W latach 2011 i 2012 nie stwierdzono ptaków na opisywanym stanowisku. Powróciły one w to samo miejsce w roku 2013 przystępując do jednego lęgu, który jednak nie zakończył się sukcesem. W dniu 6.04.2014 stwierdzono w tym miejscu parę lęgową z 6 jajami, z których wykluło się 6 piskląt (19.04). W kolejnym sezonie, w dniu 26.04.2015 stwierdzono gniazdo zawierające 2 jaja. a 29.04 w gnieździe znajdowało się 5 jaj, jednak lęg został porzucony, a pliszek w kolejnych tygodniach w tym miejscu już nie obserwowano.

Stwierdzone lęgi pliszki górskiej są najbardziej na południe wysuniętym efemerycznym stanowiskiem lęgowym tego gatunku w Wielkopolsce i pierwszym udokumentowanym przypadkiem gniazdowania gatunku w tej części regionu po roku 1949 (Sokołowski 1958). W pierwszej połowie lat 1990. stwierdzono stałe stanowisko pojedynczej pary na Młyńskiej Strudze k. Borowiny w granicach dolnośląskiej części Doliny Baryczy (Witkowski et al. 1995).

Summary: The first nesting record of of the Grey Wagtail *Motacilla cinerea* in the South of the Wielkopolska region since 1949. In 2009 and 2010, as well as in the period 2013–2015, nesting of a single pair of the Grey Wagtail was recorded in the South of Wielkopolska, on the periphery of the settlement of Moja Wola, in the commune of Sośnie, within the Barycz River Valley Landscape Park and The Barycz River Valley Special Protection Area of the Natura 2000 network (PLB020001). Each time the nest was located in a hollow of a vertical abutment of a bridge over the Młyńska Woda stream. This is the southernmost, ephemeral breeding site of this species in Wielkopolska and the first documented case of breeding in this part of the region since 1950.

Literatura

- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań, ss. 373–375.
- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Pol.* 56: 149–189.
- Sikora A., Mielczarek P. 2007. Pliszka górska *Motacilla cinerea*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 338–339.
- Sokołowski J. 1958. Ptaki ziem polskich. Tom I. PWN, Warszawa.
- Sokołowski J. 1959. Pliszka górska (*Motacilla cinerea* Tunst.) gnieździ się po raz pierwszy w Poznaniu. *Przyr. Pol. Zach.* 2(1958), 3–4(5–6): 309–310.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.
- Witkowski J., Orłowska B., Ranszek E., Stawarczyk T. 1995. Awifauna doliny Baryczy. *Not. Orn.* 36: 5–74.

Robert Kaczmarek

ul. Długa 21, 63–421 Przygodzice
roboptak@interia.pl

Przypadek gniazdowania kawki *Corvus monedula* w otwartym, nadrzewnym gnieździe na jemiolu *Viscum album*

Paweł Gajowiecki, Aleksander Winiecki

Nietypowy – nadrzewny lęg kawki *Corvus monedula* odnotowano w roku 2015 w północnej części Poznania przy Rondzie Obornickim. Para kawek wykazująca cechy podgatunku *C. m. monedula* (Cramp & Perrins 1994, Mirski et al. 2011) zbudowała gniazdo na jednym z posadzonych w szpalerze kwitnących klonów zwyczajnych *Acer platanoides*. Wysokość drzew wynosiła około 12 metrów, a gniazdo zlokalizowane było na bocznej, jeszcze nieulistnionej gałęzi jednego z nich na wysokości ok. 9 metrów nad ziemią. Charakterystyczne, iż omawiane gniazdo przylegało swą konstrukcją do dużej kępy jemioly *Viscum album*, było ono wyeksponowane w kierunku północno-zachodnim (fot. 1, 2). Teren wokół gniazda obejmował luźną, niską zabudowę usługowo-przemysłową, w pobliżu skrzyżowania dwóch tras komunikacyjnych o bardzo intensywnym ruchu samochodowym. Najbliższe wysokie zabudowania (bloki mieszkalne, w szczytowej partii zasiedlone przez kilka par kawek) oddalone były o około 300 m.

Obserwacje przy gnieździe przeprowadzano w dniach 9, 17, 20, 21, 22, 23, 28, 30.04 i 5.05 oraz okazjonalnie w dniach późniejszych. Każda z obserwacji (w godzinach 8:30–15:00) trwała przynajmniej po 1–2 godziny, a w dniu 21.04 wykonano dokumentację fotograficzną.

Parę kawek budujących omawiane gniazdo odnotowano po raz pierwszy 9.04 – jeden z ptaków intensywnie znosił leżące na pobliskim skwerze gałązki o długości 10–20 cm, a drugi osobnik intensywnie budował z nich gniazdo. W dniu obserwacji miało ono wysokość około 10 cm. Dnia 17.04 oba ptaki intensywnie znosiły wyściółkę – poza drobnymi gałązkami były to skrawki papieru i szmatki. W dniach 20–22.04 kawki już przemiennie siedziały wytrwale w gnieździe, co mogło sugerować obecność jaj, ale nadal wyścielały gniazdo. Podczas przylotu osobnika donoszącego co kilkanaście minut materiał na wyściółkę (darni, puch topolowy), ptak wysiadujący unosił głowę ponad krawędź gniazda i intensywnie się odzywał. Od 23 do 30.04 ptaki z dużą ostrożnością zmieniały się co kilkadziesiąt minut w wysiadywaniu.

Na uwagę zasługuje relacja omawianej pary kawek z innymi osobnikami tego gatunku, gniazdującymi w otworach przybudówki na dachu wieżowca, znajdującego się w odległości ok. 300 m od drzewa gniazdowego. Dnia 22.04 kawka prosto z nadrzewnego gniazda poleciała do kolonii na dachu, wchodząc na kilka sekund do jednego z otworów gniazdowych. W dniach 23 i 30.04 grupki po 4–6 kawek gniazdujących na pobliskim budynku żerowały na śmietniku pod nadrzewnym gniazdem, siadając przy tym również na drzewie w odległości ok. 4 metrów od zajętego gniazda – były wtedy przeganiane przez właścicieli gniazda. Być może opisane powyżej antagonistyczne zachowania kawek były przyczyną braku sukcesu lęgowego opisywanej pary. Mimo kilkogodzinnej obserwacji dnia 5.05 w gnieździe i w jego sąsiedztwie, kawek już nie obserwowano, natomiast gniazdo penetrowane było w tym czasie kilkakrotnie przez 1–2 grzywacze *Columba palumbus*. Wyniki kilku kontroli w kolejnych dniach wskazywały, że gniazdo zostało definitywnie opuszczone przez kawki.

Kawka to gatunek gniazdujący pojedynczo lub w małych koloniach, charakteryzujący się dużą plastycznością w wyborze miejsca lokalizowania gniazd. Z reguły

Fot. 1. Kawka przy otwartym nadrzewnym gnieździe (© Aleksander Winiecki) - *Eurasian Jackdaw near an open arboreal nest*

gniazda budowane są od podstaw w miejscach niewidocznych z zewnątrz – najczęściej silnie zaciemnionych. W warunkach naturalnych są to szczeliny skalne, spękane klify, dziuple starych drzew, a nawet nory królicze (Dementiev & Gladkova 1954, Dwenger 1989, Glutz von Blotzheim & Bauer 2001). Według wymienionych autorów w miastach i we wsiach zasiedlane są strychy, poddasza, kominy, ruiny, konstrukcje mostów, a nawet tunele kolejowe. Chętnie zasiedla ten gatunek skrzynki lęgowe odpowiednich rozmiarów. Wykazano, iż adaptacją do gniazdowania w pierwotnych – zaciemnionych niszach jest jasnobłękitny kolor oczu dorosłych kawek, pełniący funkcję informacyjną dla konkurentów (Davidson et al. 2014). W szczególnych przypadkach kawki zasiedlać mogą już gotowe, nieużywane gniazda innych ptaków – np. gawronów *Corvus frugilegus* w czynnych ich koloniach (wraz z pustułkami *Falco tinnunculus* i kobczykami *F. vespertinus*), srok *Pica pica*, a nawet podstawy gniazd czapli siwej *Ardea cinerea*, bociana białego *Ciconia ciconia* i bielika *Haliaeetus albicilla*. Poza cytowanymi wyżej autorami, takie prawidłowości w wybiórczości miejsc gniazdowych wykazali dla obszaru Polski – Dolata et al. (2005), a dla samego Poznania Ptaszyk (2003). O znalezieniu w Polsce dwóch gniazd w bocznych odgałęzieniach młodej sosny *Pinus sylvestris* i świerka *Picea abies* pisał Kulczycki (1973).

Pomimo dużej plastyczności w wyborze miejsc gniazdowych, opisywane gniazdo kawki odbiega od typowego. Jest to miejsce widoczne z zewnątrz i nie zaciemnione. Nie jest też zaadaptowaną, a nieużywaną konstrukcją gniazdową innego gatunku ptaka. Można domniemywać, że opisywana para kawek została odrzucona z kolonii z powodu braku wolnych miejsc lęgowych (otworów na poddaszu) i zmuszona została do zbudowania gniazda w miejscu suboptymalnym. Przyczyną straty lęgu mogła być próba splądrowania nadrzewnego gniazda przez kawki gniazdujące w sąsiedztwie, bądź był to efekt drapieżnictwa na łatwo zauważalnej i nieosłoniętej od góry zawartości gniazda.

Summary: A record of a tree-nesting Eurasian Jackdaw *Corvus monedula* in mistletoe *Viscum album*. On 9th April, 2015, an open nest of the Eurasian Jackdaw *Corvus monedula*, built in a Norway Maple *Acer platanoides*, was found in the city of Poznań. The nest, located approximately 9 metres above the ground, adjoined a mistletoe shrub (photo 1, 2). During the period between 20th and 30th April, a pair of birds were incubating eggs, but the clutch was abandoned. This might have been caused either by conflicts with other Eurasian Jackdaws that were breeding colonially in vent holes in a neighbouring building, or by a predator (the nest was not covered from above).

Literatura

- Cramp S., Perrins C.M. (eds.). 1994. The Birds of the Western Palearctic. 8. Oxford University Press.
- Davidson G.L., Clayton N.S., Thornton A. 2014. Salient eyes deter conspecific nest intruders in wild jackdaws (*Corvus monedula*). Biol. Lett. 10: 20131077. <http://dx.doi.org/10.1098/rsbl.2013.1077>
- Dementiev G.P., Gladkova N.A. (ed.). 1954. Ptitsy Sovjetskogo Soyuz. Gos. Izdat. Sovetskaja Nauka. Moskva.
- Dolata P.T., Kamiński P., Winięcki A. 2005. Kawka *Corvus monedula* w Polsce – przegląd badań. W: Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.). Ptaki krukowate Polski, ss. 65–88. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Dwenger R. 1989. Die Dohle *Corvus monedula*. A. Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt.
- Glutz von Blotzheim R.N., Bauer K.M. (red.) 2001. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. B. 13/III. Aula Verlag, Wiesbaden.
- Kulczycki A. 1973. Nesting of the Members of the Corvidae In Poland. Acta. Zool. Cracov. 18: 583–666.
- Mirski P., Polakowski M., Budka M., Królak T., Latkowski M., Michalczyk J., Nagórski P., Rusiecki S. 2011. Zimowanie podgatunków kawki *Corvus monedula* w wybranych miastach Polski. Ornis Pol. 52: 97–106.
- Ptaszyk J. 2003. Ptaki Poznania – stan jakościowy i ilościowy oraz jego zmiany w latach 1850–2000. Wyd. Nauk. UAM w Poznaniu. Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro-Natura”, Wrocław.

Paweł Gajowiecki

ul. Wietrzykowskich 70, 60–465 Poznań
Pgajowiecki@wp.pl

Aleksander Winięcki

Zakład Biologii i Ekologii Ptaków, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
wolek@amu.edu.pl

Wzrost liczebności kani czarnej *Milvus migrans* w Dolinie Dolnej Noteci

Przemysław Wylegała, Marek Maluśkiewicz

Kania czarna *Milvus migrans* należy w Polsce do bardzo nielicznych gatunków lęgowych (Adamski 2007, Chodkiewicz et al. 2015). Rozmieszczona jest nierównomiernie, a jej występowanie ogranicza się głównie do obszaru pojezierzy północnej części kraju. Lokalnie liczniejsza jest też na Śląsku (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Adamski 2007). Zagęszczenia krajobrazowe tego gatunku wynoszą zazwyczaj poniżej 1 pary/100 km², choć

lokalnie (np. na Poj. Międzychodzko–Pniewskim w Wielkopolsce) osiąga wartość 4–7 par/100km² (Tomiałoć & Stawarczyk 2003, Lontkowski & Maciorowski 2015). Wielkość populacji krajowej szacowana jest na 500–700 par (Chodkiewicz et al. 2015). W latach 1980. i 1990. w Wielkopolsce jej liczebność szacowano na 90 par (Bednorz et al. 2000). Ocena ta była jednak najprawdopodobniej zaniżona, ponieważ tylko w Sierakowskim Parku Krajobrazowym, w połowie lat 1990. stwierdzono aż 23–25 par (Maciorowski et al. 2000). Obecnie stan populacji tego gatunku w regionie nie jest znany.

Kania czarna jest gatunkiem o wysokim statusie ochronnym. Objęta jest ścisłą ochroną gatunkową i wymaga ochrony czynnej^{*}. Gatunek ten wymieniony jest także w załączniku I Dyrektywy Ptasiej oraz znajduje się w Polskiej czerwonej księdze gatunków ginących i zagrożonych w Polsce z kategorią NT (gatunki niższego ryzyka, ale bliższe zagrożenia) (Głowaciński 2001). Gatunek ten jest przedmiotem ochrony w obu obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 znajdujących się Dolinie Dolnej Noteci i w związku z tym wskazane jest prowadzenie monitoringu jego populacji lęgowej.

W niniejszej pracy przedstawiono aktualny stan liczebności kani czarnej i jego zmiany w ciągu ostatnich 20 lat na odcinku dolnej Noteci między Ujściem a Santokiem (ryc. 1). Badany fragment doliny Noteci leży w makroregionie Pradoliny Toruńsko–Eberswaldzkiej, mezoregionie Kotliny Gorzowskiej i w mikroregionie Dolina Dolnej Noteci (Kondracki 2007). Szerokość doliny na badanym fragmencie zmienia się od 2 do 13,5 km. Obszar ten zajmuje powierzchnię 445 km². Fragmenty doliny między Drezdenkiem i Santokiem oraz między Ujściem i Wieleniem chronione są jako obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dolina Dolnej Noteci PLB800002 i Nadnoteckie Łęgi PLB300003). Duże powierzchnie doliny wypełniają głębokie pokłady torfu i gytii, tworząc jedno z największych w Polsce torfowisk niskich (Ilnicki 2002). Środowisko doliny Noteci to głównie mozaika łąk o różnej wilgotności – od suchych do silnie podmokłych, starorzeczy, kanałów melioracyjnych, łożowisk, niewielkich powierzchniowo olsów, łęgów i bagiennych brzezin. Lokalnie występują też grunty orne. Wały biegnące wzdłuż rzeki (zwłaszcza na odcinku Ujście–Wielen) obsadzone są jednorzędowymi szpalerami mieszańców topoli kanadyjskich *Populus x canadensis* (Danielewicz 1993). Lasy na terenie Nadnoteckich Łęgów zajmują zaledwie 3% powierzchni. Są to głównie zadrzewienia olszy czarnej *Alnus glutinosa* i brzozy *Betula* sp. w wieku około 30–50 lat. Starsze fragmenty łęgów wierzbowych i topolowych występują w formie szczątkowej. Są to rozproszone niewielkie płyty występujące wzdłuż koryta Noteci i w pobliżu starorzeczy (łącznie zajmują one około 150 ha). Obszary zabudowane znajdują się głównie wzdłuż krawędzi doliny.

Dane dotyczące liczebności kani czarnej na całym obszarze Doliny Dolnej Noteci pochodzą z dwóch okresów – z lat 1981 i 1982 oraz 2013 i 2014 (Bednorz & Kupczyk 1995, dane własne). Odcinek Ujście–Wielen (Nadnoteckie Łęgi) badano w latach 1981 i 2014, a odcinek Wielen–Santok w latach 1982 i 2013. Ponadto dla obszaru Natura 2000 Nadnoteckie Łęgi zebrano informacje o występowaniu tego gatunku w latach 1993, 1995, 1996 i 2003 (Wylegała 2003).

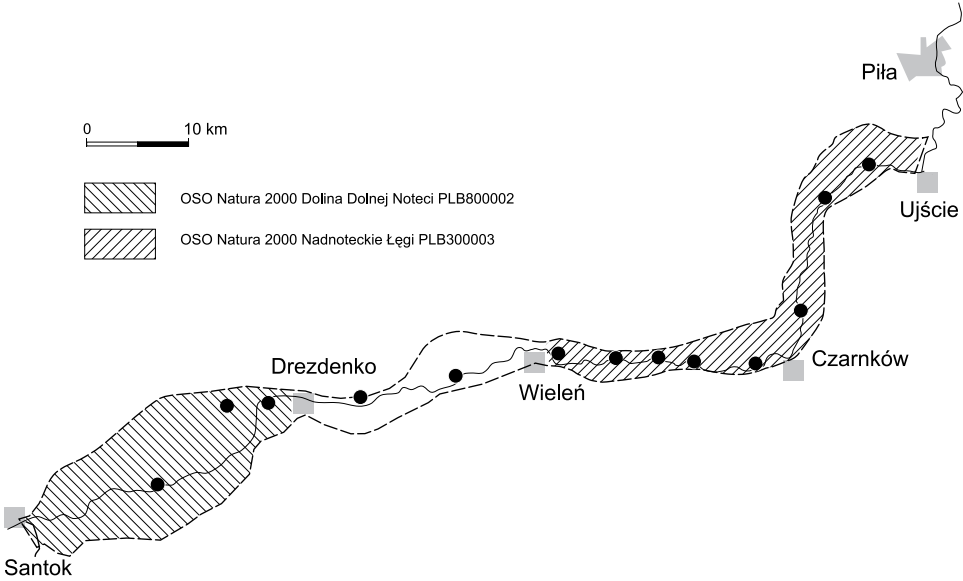
Prace terenowe na odcinku Wielen–Santok nastawione były głównie na zlokalizowanie wszystkich terytoriów oraz gniazd poszczególnych par kani czarnej, przy czym na terenie OSO Natura 2000 Dolina Dolnej Noteci prace wykonywane były w ramach monitoringu zleconego przez Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w Gorzowie Wlkp. Na obszarze Nadnoteckich Łęgów inwentaryzacja rewirów i gniazd tego gatunku wykonywana była w dużej mierze przy okazji badań nad kulikiem wielkim *Numenius arquata* oraz dudkiem *Upupa epops* (Wylegała et al. 2015, Maluśkiewicz &

* Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt

Fot. 1. Dolina Dolnej Noteci to obszar prawie całkowicie wylesiony (© Przemysław Wylegała) - *The Lower Noteć River valley is an almost completely deforested area*

Ryc. 1. Lokalizacja stanowisk lęgowych kani czarnej w Dolinie Dolnej Noteci w latach 2013 i 2014
Fig. 1. Location of breeding sites of the Black Kite in the Lower Noteć River Valley in 2013-2014. (1) The Lower Noteć River Valley Special Protection Area of the Natura 2000 network (PLB080002), (2) The Noteć River Flood Plain Natura 2000 SPA (PLB300003).

Gutowski 2015). W miejscach zlokalizowanych terytoriów starano się w wyszukiwać gniazda. Za zajęte terytorium uznawano co najmniej trzykrotną obserwację pojedynczego osobnika lub pary ptaków w odległości większej niż 3 km od znanego najbliższego gniazda. Na kontrole terenowe w latach 2013 i 2014 poświęcono łącznie ok. 110 osobodni pracy w okresie kwiecień–czerwiec. Oprócz autorów w badaniach brały udział 3 inne osoby wymienione w podziękowaniach.

W latach 1981 i 1982 na analizowanym fragmencie doliny Noteci stwierdzono gniazdowanie 4 par, w tym 3 pary gniazdowały na obszarze Nadnoteckich Łęgów (Bednorz & Kupczyk 1995). W latach 1993, 1995 i 1996 na terenie Nadnoteckich Łęgów gniazdowała 1 para w obecnie nieistniejącym już rezerwacie „Czapliniec Kuźnicki” (Wylegała 2003). W roku 2003 nie obserwowano kani czarnej w okresie lęgowym na tym fragmencie doliny. W latach 2013 i 2014 nad Dolną Notecią zlokalizowano 13 rewirów, w tym 8 na obszarze Nadnoteckich Łęgów. Kania czarna występowała na badanym terenie w zagęszczeniu 2,9 par/100km² i 1,1 par na 10 km biegu rzeki. Na obszarze Nadnoteckich Łęgów zagęszczenie wyniosło 4,5 par/100km² i 1,4 par/10 km biegu rzeki. W sumie zlokalizowano 8 gniazd, w tym 6 na topolach kanadyjskich *Populus x canadensis* oraz 2 na olszach czarnych *Alnus glutinosa*. Większość gniazd była usytuowana w kilkudziesięcioletnich, jednorzędowych szpalerach topoli i olsz rosnących na wałach przeciwpowodziowych Noteci. Gniazda położone najbliżej siebie znajdowały się w odległości 2,9 i 3 km. Na badanym terenie w latach 2013 i 2014 stwierdzono gniazdowanie 1,9–2,6% krajowej populacji gatunku, w tym 1,1–1,6% gniazdowało w OSO Natura 2000 Nadnoteckie Łęgi.

Zaobserwowany wzrost liczebności kani czarnej w Dolinie Dolnej Noteci nie jest zbieżny z trendami na większych obszarach Polski. Monitoring ogólnopolski wykazuje na silne fluktuacje utrudniające jednoznaczne określenie trendów liczebności tego gatunku (Neubauer et al. 2015). Być może zaobserwowany w dolinie Noteci wzrost liczebności kani czarnej także nie jest zjawiskiem trwałym, lecz efektem okresowych fluktuacji. Ciągły lub okresowy monitoring liczebności gatunku pozwoliłby na precyzyjne określenie charakteru zachodzących zmian.

Za pomoc w pracach terenowych serdecznie dziękujemy Andrzejowi Batyckiemu, Adamowi Kasprzakowi i Pawłowi Tomaszewskiemu.

Summary: An increase in the number of Black Kite *Milvus migrans* in the Lower Noteć River Valley. An increase in the number of Black Kite *Milvus migrans* was observed in the Lower Noteć River Valley (445 km²), from 4 pairs in the 1980s-1990s to 13 pairs in the period 2013-2014. The density of this species within the surveyed area was 2.9 pairs per 100 km² and 1.1 pairs per 10 km of the river's course. 8 nests were located, including 6 in Canadian Poplars *Populus x canadensis* and 2 in Black Alders *Alnus glutinosa*.

Literatura

- Adamski A. 2007. Kani czarna *Milvus migrans*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań, s. 132–133.
- Bednorz J., Kupczyk M. 1995. Ptaki doliny Noteci. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM 3: 3–94.
- Bednorz J., Kupczyk M., Winiecki A., Kuźniak S. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. Ornis Pol. 56: 149–189.

- Danielewicz W. 1993. Drzewa i krzewy w krajobrazie dolin rzecznych Kotliny Gorzowskiej. Przegł. Przyr. 4(1): 3-16.
- Głowaciński Z. (red.). 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa.
- Kondracki J. 2002. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Ilnicki P. 2002. Torfowiska i torf. Wyd. Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego, Poznań.
- Lontkowski J., Maciorowski G. 2015. Kania czarna *Milvus migrans*. W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Chodkiewicz T. (red.). Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny. Wydanie 2 GIOŚ, Warszawa, s. 444–448.
- Maciorowski G., Mizera T., Ilków M., Statuch T., Kujawa D. 2000. Awifauna Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. W: Winiecki A. (red.). Ptaki Parków Krajobrazowych Wielkopolski. Wielkop. Prace Ornitol. 9: 39–68.
- Neubauer G., Meissner W., Chylarecki P., Chodkiewicz T., Sikora A., Pietrasz K., Cenian Z., Betleja J., Gaszewski K., Kajtoch Ł., Lenkiewicz W., Ławicki Ł., Rohde Z., Rubacha S., Smyk B., Wieloch M., Wylegała P., Zielińska M., Zieliński P. 2015. Monitoring Ptaków Polski w latach 2013–2015. Biul. Monitoringu Przyr. 13: 1–92.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro-Natura”. Wrocław.
- Wylegała P. 2003. Zmiany liczebności wybranych gatunków ptaków w dolinie Dolnej Noteci na odcinku Ujście-Wieleń w latach 1980–2003. Not. Orn. 44: 187–194.
- Wylegała P., Maluśkiewicz M., Piróg A. 2015. Spadek liczebności kulika wielkiego *Numenius arquata* w latach 1980-2015 Ptaki Wielkop. 4: 36-43.
- Maluśkiewicz M., Gutowski M. 2015. Liczebność oraz miejsca gniazdowania dudka *Upupa epops* w dolinie Noteci pomiędzy miejscowościami Ujście i Wieleń. Ptaki Wielkop. 4: 44-52.

Przemysław Wylegała

Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody SALAMANDRA
ul. Stolarska 7/3, 60–788 Poznań
przemo@salamandra.org.pl

Marek Maluśkiewicz

Nadnoteckie Koło
Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody SALAMANDRA
ul. P. Skargi 22, 64–980 Trzcianka
notec@salamandra.org.pl